

نقدی بر مارکسیسم

۴

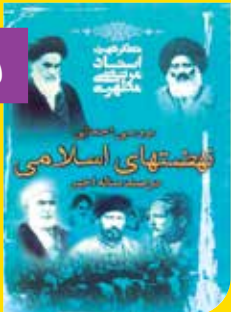

■ مرتضی مطهری
■ انتشارات صدرا
■ ۴۳۸ صفحه
■ ۷۰ هزار تومان

حاصل ۴۵ جلسه بحث استاد مطهری درباره فلسفه مارکسیسم و نقد آن است. این بحث‌ها در سال‌های ۱۳۵۵ و ۱۳۵۶ شمسی در قم و با حضور جمع خاصی از طلاب انجام گرفته است. در ضمن این مباحث، سیری در فلسفه مارکسیسم، بر اساس کتاب «مارکس و مارکسیسم» (نوشته آندره پی پتر، ترجمه شجاع‌الدین ضیائیان، نشر دانشگاه تهران) صورت گرفته که به قصد آشنایی با دیدگاه‌های این فلسفه مادی است.

نهضت‌های اسلامی در صد ساله اخیر

۵

■ مرتضی مطهری
■ انتشارات صدرا
■ ۱۱۴ صفحه
■ ۲۸ هزار تومان

در این کتاب پس از آنکه از نهضت‌های اسلامی صد ساله اخیر و رهبران آن‌ها مباحثی مطرح شده، اهداف کلی همه نهضت‌های اسلامی بیان شده است. هم‌چنین نهضت اسلامی ایران را بزرگ‌ترین نهضت اصلاحی معرفی کرده و به بررسی ماهیت، هدف و رهبری نهضت پرداخته شده است. که ضمن معرفی آثار امام خمینی در بخش دیگر شرایط موفقیت مصلح بیان شده است.

خدمات متقابل اسلام و ایران

۶

■ مرتضی مطهری
■ انتشارات صدرا
■ ۶۱۲ صفحه
■ ۱۵۹ هزار تومان

استاد مطهری دغدغه‌های خود درباره هویت ایرانی و اسلامی را در کتاب «خدمات متقابل اسلام و ایران» بیان کرده است. به اعتقاد استاد مطهری عنوان ملی‌گرایی با الهام از ادبیات و فرهنگ غربی وارد ایران شد. ایشان در این کتاب مطرح می‌کنند که اندیشه اسلامی فراتر از مرزهای جغرافیایی و افتخارات نسبی با دیدی برابر به همه مردم جهان نگاه می‌کند. شهید مطهری در این کتاب جنبه فراملی و فراقومی اسلام را مطرح کرده و با استفاده از منابع مختلف این دیدگاه را شرح داده است.

از اهمیت خاصی برخوردار است. در دوره‌ای که اغلب روشنفکران ایرانی دل در گروی اندیشه چپ و فعالیت‌های چریکی و مسلحانه داشتند و با سنت فکری ایرانی و بومی چندان سر مهر نبودند، در خانه‌ای واقع در خیابان بهار حلقه‌ای با محوریت علامه طباطبایی تشکیل شده بود که در آن فلسفه اسلامی و معارف سنتی مورد بحث بود و از قضا در این حلقه دانش‌آموختگان دانشگاه‌های غربی هم حضور داشتند. سیدحسین نصر از آمریکا آمده بود و شیدای معنویت و فلسفه اسلامی بود. داریوش شایگان هم تازه از فرانسه آمده بود و کنجاوی‌اش برای درک سنت فکری ایرانی او را به این حلقه کشانده بود. او بعدها نام این جمع را «حلقه اصحاب تأویل» گذاشت. استاد مطهری هم حضور فعالی در این گروه داشت. چیزی که بیش از همه باعث اهمیت حلقه اصحاب تأویل شده بود، حضور مقطعی هانری کربن در این حلقه و تعامل و تبادل فکری علامه طباطبایی با او بود. سیدحسین نصر در کتاب «در جست‌وجوی امر قدسی» این حلقه را چنین توصیف است: «اندک زمانی پس از بازگشت به ایران به منزل سیدمحمد کاظم عصار که مانند عمویم بود، رفتم. یک روز عصر او به من گفت: می‌خواهم تورا به جای خاصی ببرم... او مرا به منزل آقای ذوالمجد طباطبایی برد که آن زمان حقوق‌دان سرشناس اهل قم بود... منزل ایشان باغ زیبایی واقع در خیابان بهار در شمال خیابان شاه‌رضا بود که آقای عصار هفته‌ای سه جلسه در آنجا متون سنتی می‌گفت... چیزی نگذشت که آقای [ذوالمجد] طباطبایی به من گفت: ببین، می‌خواهم یکی از برجستگان ایران را که آخر هفته‌ها به این‌جا می‌آید و ما با او جلسه درس داریم، به تو معرفی کنم. این شخص علامه طباطبایی بود. به این ترتیب اندک زمانی پس از بازگشتم به ایران، یعنی در پاییز ۱۳۳۷ (۱۹۵۸) با این انسان بزرگ آشنا شدم و خیلی زود با هم صمیمی شدیم... ایشان یک هفته در میان پنج‌شنبه‌ها از قم به تهران می‌آمد و عصر جمعه به قم بازمی‌گشتند. به این ترتیب ما یعنی گروه کوچکی شامل من، خود آقای ذوالمجد، یکی از دوستان ایشان به نام کربویی، مرتضی مطهری، و مناقبی که داماد علامه طباطبایی و از واعظان سرشناس آن زمان بود، ایشان را یک هفته در میان ملاقات می‌کردیم. مطهری- همان مطهری معروف- مثل برادرم شده بود و دوستان صمیمی هم‌دیگر بودیم. او نیز یکی از بهترین شاگردان علامه بود. در طول پاییز، کربن هم در این جلسات حضور می‌یافت و دکتر عیسی سپهبدی مترجم بود. از زمانی که به این جلسات می‌رفتم کار ترجمه بیشتر با من بود و شایگان را هم به آنجا بردم و این‌گونه بود که او با علامه طباطبایی آشنا شد... فروزان‌فر هرازگاهی به این جلسات می‌آمد. سیدجلال‌الدین آشتیانی هم تا سال ۱۳۳۹ که به مشهد رفت در این جلسات حاضر می‌شد.»

قانون تکاپوی طبیعت (تز، آنتی‌تز، سنتز)، نظریه فلسفه رئالیسم را در این زمینه ارائه می‌دهد که این بخش نیازمند دقت ویژه‌ای است.

بخش یازدهم، درباره حدوث و قدم است و دو نکته اساسی «جهان طبیعت حادث علی است» و «جهان طبیعت حادث زمانی است»، به اثبات می‌رسد که از نظر فلسفی حائز اهمیت است. در بخش دوازدهم هم، وحدت و کثرت، و پیوند آن با فلسفه و انقسامات و احکام وحدت و کثرت و مسئله «تقابل» که چهار قسم است، بررسی می‌شود. در بخش سیزدهم، ماهیت، جوهر و عرض، مطرح شده و نظریات و آزمایش‌های علمی جدید مورد بحث قرار می‌گیرد. آخرین بخش از کتاب (مقاله چهاردهم) درباره خدای جهان و جهان (به اصطلاح فلاسفه اسلامی «الهیات بالمعنی الاخص»): ذات الهی، صفات کمالی حق، چگونگی انتساب و صدور جهان از وی) بحث می‌کند. با اینکه در این بخش نیز به شبهات و اشکالات مادی‌ها پاسخ داده می‌شود، ولی این امر از ارزش جنبه اثباتی بحث نمی‌کاهد و دلایل و براهین عقلی و فلسفی، ارزش ویژه‌ای به موضوع می‌بخشد. در همین مقاله، بحث کوتاهی درباره قضا و قدر شده و اشاره‌ای نیز به پایان جهان آمده است.

بخش قابل توجهی از مجموع متن کتاب «اصول فلسفه و

روش رئالیسم و شرح استاد مطهری بر آن، در نقد «ماتریالیسم دیالکتیک» است. استاد مطهری، در مقدمه‌اش در این باره می‌نویسد: «در این کتاب سعی شده است که تمام انحرافات ماتریالیسم دیالکتیک به طور واضح نمایانده شود... از لحاظ اینکه نشریات مربوط به ماتریالیسم دیالکتیک بیش از اندازه در کشور ما منتشر شده و افکار عده نسبتاً زیادی از جوانان را به خود متوجه ساخته... لازم بود که تمام محتویات فلسفی و منطقی این رسالات تجزیه و تحلیل شود تا ارزش واقعی آن به خوبی واضح شود.»

بخش قابل توجهی از مجموع متن کتاب «اصول فلسفه و روش رئالیسم و شرح استاد مطهری بر آن، در نقد «ماتریالیسم دیالکتیک» است. استاد مطهری، در مقدمه‌اش در این باره می‌نویسد: «در این کتاب سعی شده است که تمام انحرافات ماتریالیسم دیالکتیک به طور واضح نمایانده شود... از لحاظ اینکه نشریات مربوط به ماتریالیسم دیالکتیک بیش از اندازه در کشور ما منتشر شده و افکار عده نسبتاً زیادی از جوانان را به خود متوجه ساخته... لازم بود که تمام محتویات فلسفی و منطقی این رسالات تجزیه و تحلیل شود تا ارزش واقعی آن به خوبی واضح شود.»

با این حال، شهید مطهری، هدف اصلی کتاب را انتقاد و رد فلسفه مادی نمی‌داند و می‌گوید: «هدف اصلی این کتاب به وجود آوردن یک سیستم فلسفی عالی بر اساس استفاده از زحمات گران‌مایه هزار ساله فلاسفه اسلامی و از ثمره تحقیقات وسیع و عظیم دانشمندان مغرب زمین و از به کار بردن قوه ابداع و ابتکار است، و لهذا در این سلسله مقالات، هم مسائلی که در فلسفه قدیم نقش عمده را دارد و هم مسائلی که در فلسفه جدید جایز اهمیت است، طرح می‌شود و در ضمن، قسمت‌هایی می‌رسد که نه در فلسفه اسلامی و نه در فلسفه اروپایی سابقه ندارد.»

حلقه اصحاب تأویل

علاوه بر نگارش اصول فلسفه و روش رئالیسم، جلسات علامه طباطبایی با هانری کربن و حضور سیدحسین نصر و داریوش شایگان در این جلسات